

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตการณ์นิยม จริยธรรม และพฤติกรรม เชื่อมโยงถึงการดำเนินชีวิต ความประพฤติ ความคิด ทักษะ และคุณธรรมของคนในสังคม เป็นผลกระทบจากวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้าสู่ประเทศไทยผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ ขณะที่คนไทยโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนยังไม่สามารถคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549 : 50) สภาพสังคมและการดำรงชีวิตของคนในปัจจุบันที่มุ่งสู่ความเจริญทางด้านวัตถุและเทคโนโลยี ทำให้คนแก่งแย่งกันเพื่อความอยู่รอดเกิดการเอารัดเอาเปรียบและเห็นแก่ประโยชน์ตัวเอง ขาดความรับผิดชอบและมีความคิดที่จะทำความดีน้อยลง (รัตนารักษ์ พลหา. 2545 : 5) คนในสังคมส่วนหนึ่งจึงมีพฤติกรรมออกมาในรูปของปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาคอร์รัปชัน และอื่น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะบุคคลกลุ่มนี้ขาดความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม การศึกษาได้เข้ามามีบทบาทอย่างสูงในการพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความรู้ และความสามารถ เพื่อให้เทียบพร้อมทั้งด้านคุณธรรม ความรู้ควบคู่ไปกับจริยธรรมและศีลธรรม ส่งผลให้คนสามารถเผชิญต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในสังคมไทยต่อไปในอนาคตและดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนารับรู้ กระทรวงศึกษาธิการ. 2550 : 1)

คุณภาพของคนไทยที่สังคมต้องการถูกระบุไว้อย่างชัดเจนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550 - 2554) ว่าคนในสังคมไทยจะต้องมีคุณธรรม มีความรอบรู้เท่าทันต่อสังคม มีความพร้อมทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใจ และศีลธรรมอันดี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549 : 51) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษามาตรา 6 ที่กำหนดจุดจุดหมายการศึกษาว่า การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ความรู้ คุณธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 9) ดังจะเห็นได้จากนโยบายการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 - 2559 ได้ระบุเป้าหมายอย่างชัดเจนว่า ต้องบูรณาการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ทั้งเนื้อหา กระบวนการ และกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อสร้าง

ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 16) ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่กำหนดว่า ควรมีการเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ใฝ่เรียนใฝ่รู้ รักการอ่าน การเขียน และการค้นคว้าควบคู่ไปกับการศึกษาด้วย โดยเฉพาะนักเรียนในระดับประถมศึกษา ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการดำเนินชีวิต มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม มีความรู้ความสามารถในด้านวิชาการ ทักษะและกระบวนการคิด (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 4) ปัจจุบันปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ การไม่มีระเบียบวินัยด้านต่าง ๆ ไม่มีมารยาทในการพูด การแต่งกายไม่เรียบร้อย การไม่เคารพที่ประชุม การไม่สนใจเรียนและตั้งใจเรียน แสดงความก้าวร้าวกับเพื่อนและผู้ใหญ่ การทำลายสาธารณสมบัติ การขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่และตนเอง (สุรเชษฐ์ คำสุวตร์. 2547 : บทคัดย่อ) สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุทุมพร จามรมาน (อ้างถึงในบุญเลี้ยง ทุมทอง. 2547 : 97) ที่ศึกษาความคิดเห็นของครู ผู้บริหาร โรงเรียนและศึกษานิเทศก์พบว่า ปัญหาของนักเรียน ได้แก่ ไม่สนใจการเรียน ขาดความพร้อมในการเรียน ขาดอุปกรณ์ในการเรียน ไม่ทำและส่งการบ้าน ขาดความรับผิดชอบ ขาดคุณธรรมจริยธรรม ขาดความเสียสละ เห็นแก่ตัวและก้าวร้าวทุตีเพื่อน

โรงเรียนมินบุรีเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เดิมชื่อโรงเรียนประชาบาล ตำบลท่าทรายกองดิน 1 ก่อตั้งเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476 มีข้าราชการจำนวน 112 คน เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี 1 คน เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 คน พี่เลี้ยงเด็ก 12 คน และนักการภารโรง 6 คน โรงเรียนเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 2,703 คน ปัจจุบันมีอาคารเรียนทั้งหมด 4 หลัง โรงอาหาร 1 หลัง นโยบายพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนมินบุรีในปี พ.ศ. 2551-2553 ได้เห็นความสำคัญของพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบ โดยกล่าวไว้ในวิสัยทัศน์และพันธกิจว่า การสร้างระเบียบวินัยและความรับผิดชอบอันเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่ดีสู่สังคมโลก โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของครู ผู้ปกครองและนักเรียน ซึ่งทางโรงเรียนมินบุรีได้กำหนดแผนงานวิชาการ ประจำปี 2551-2553 เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ เป็นแบบอย่างที่ดีต่อกันในด้านคุณธรรม จริยธรรมและความสามัคคี สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องตามกฎหมายระเบียบของโรงเรียน รู้จักสิทธิและหน้าที่ สามารถช่วยเหลือสังคมได้

จากการสังเกตและประสบการณ์ของครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พบว่ามีนักเรียนบางส่วนที่มีปัญหากล่าว คือ นักเรียนมีพฤติกรรมขาดความรับผิดชอบ ได้แก่ ขาดการเตรียมความพร้อมในการเรียนและปฏิบัติงาน เช่น นักเรียนลืมจัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนและ

หนังสือเรียนมาจากบ้าน และในชั่วโมงเรียน ไม่สนใจฟังคำสั่งของครู เป็นต้น นักเรียนขาดการเอาใจใส่ต่อการเรียน เช่น ขาดเรียน ไม่มีความตั้งใจในการปฏิบัติงานที่ครูมอบหมาย ทำการบ้านไม่เสร็จและไม่เรียบร้อย เป็นต้น นักเรียนขาดความขยันอดทนในการเรียน เช่น ไม่มีสมาธิในการเรียน ตั้งใจจดจ่อฟังครูอธิบายหรือสอนได้ในระยะเวลาสั้น ๆ มักหลุดเดินออกจากที่นั่งเป็นประจำและหยอกล้อเล่นกันในเวลาเรียน เป็นต้น ขาดความพยายามปรับปรุงแก้ไขแบบฝึกหัดเมื่อพบข้อบกพร่อง และส่งงานที่ได้รับมอบหมายไม่ตรงเวลา

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ที่รวมการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Participatory Action) ไว้ด้วยกัน มีระเบียบวิธีวิจัยเช่นเดียวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น และเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาของชุมชน ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เน้นการศึกษาชุมชน การสังเกต การสัมภาษณ์ รวมทั้งการใช้ชีวิตในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลเฉพาะเรื่องอย่างละเอียดลึกซึ้ง ให้ความสำคัญกับข้อมูลความคิดเห็นของชุมชนและองค์กร คนที่ร่วมวิจัยต้องมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการของการวิจัย ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ การวิเคราะห์ปัญหา การศึกษาแนวทางแก้ปัญหา การวางแผนดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหา ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผล ทุกกิจกรรมอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชุมชนด้วยการส่งเสริมยกระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเอง ให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นปัญหาได้ด้วยตนเอง ยึดมั่นบนหลักการประสานความร่วมมือระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มเป้าหมาย ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชุมชน ยอมรับความคิดเห็นของผู้ร่วมวิจัยอย่างเสรี ประชาธิปไตย โดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้านหรือระบบการสร้างรู้นั้นแตกต่างจากนักวิชาการ (สุภางค์ จันทวนิช. 2551 : 70, นงนภัศ คุ้มบุญ เทียงกมล. 2551 : 213) สรุปได้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเอง มีผู้นำแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้ในการแก้ปัญหานักเรียนในโรงเรียน ซึ่งผลปรากฏว่าสามารถแก้ปัญหานักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังผลการวิจัยของ พรสันต์ เลิศวิทย์วิวัฒน์ (2550 : บทคัดย่อ) ที่ได้สร้างรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของนักเรียนอาชีวะเอกชน โดยใช้เทคนิควิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ปกครอง ครูที่ปรึกษา และนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพของรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ มีประสิทธิผลสูงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยสามารถพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับนักเรียนได้ถึง 12 คุณลักษณะ คือ ความประหยัด ความเสียสละ ความมั่นใจในตนเอง ความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย การแต่งกายเรียบร้อย หลีกเลียง

อบายมุข มาเรียนอย่างสม่ำเสมอ เข้าเรียนตรงเวลา มีอุปกรณ์การเรียนพร้อม กล้าแสดงความคิดเห็น การซักถามเมื่อไม่เข้าใจ และสามารถศึกษาค้นคว้าเอง

จากสภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบของนักเรียน โรงเรียนมีนบุรี และแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่จะสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการสร้างเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้นำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาเป็นเครื่องมือ เพื่อสร้างเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในการแก้ปัญหาได้แก่ ผู้บริหาร โรงเรียน ครู และผู้ปกครองนักเรียน เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางได้อย่างยั่งยืน ทำให้เกิดการแก้ปัญหาเป็นระบบครบวงจรและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลให้นักเรียนโรงเรียนมีนบุรี มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่โรงเรียนกำหนด คือ มีความรับผิดชอบอันนำไปสู่การมีศักยภาพในการด้านการเรียน อยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในสภาวะปัจจุบันและอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางและผลการสร้างเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมีนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ประโยชน์ของการวิจัย

1. นักเรียนมีความรับผิดชอบด้านการเรียนดีขึ้น
2. เป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกับโรงเรียนมีนบุรี สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน โดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมินบุรีภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 ซึ่งคัดเลือกเฉพาะนักเรียนที่ขาดความรับผิดชอบ จำนวน 10 คน และผู้ร่วมวิจัยในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 1 คน ครูจำนวน 8 คน และผู้ปกครอง จำนวน 10 คน โดยทั้งครูและผู้ปกครองเป็นผู้ที่สมัครใจเข้าร่วมการวิจัยตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดกระบวนการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดำเนินการ 5 ขั้นตอน ซึ่งประยุกต์จากแนวคิดของ เกอร์ลด์ ชัซมาน (1983, อ้างถึงในนงนภัส กุวัญญู เทียงกมล. 2551 : 167 - 168) ประกอบด้วย ขั้นการสร้างความตระหนักและศึกษาปัญหา ขั้นการวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา ขั้นการปฏิบัติตามแผนการแก้ปัญหา ขั้นการประเมินและสรุปผลการประเมินและขั้นการสะท้อนผลกลับจากการดำเนินการแก้ปัญหาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมินบุรี กรุงเทพมหานคร

ประเด็นที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดประเด็นที่ศึกษา 2 ประเด็นคือ

1. ความรับผิดชอบ ศึกษาเฉพาะความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียน แบ่งเป็น 5 ประเภท ดังนี้
 - 1.1 การเตรียมความพร้อมในการเรียนและปฏิบัติงาน
 - 1.2 การเอาใจใส่ต่อการเรียน
 - 1.3 ความขยันอดทนเรียน
 - 1.4 ความพยายามปรับปรุงแก้ไขแบบฝึกหัด
 - 1.5 ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลา
2. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สถานที่ดำเนินการวิจัย

โรงเรียนมีนบุรี สังกัดกรุงเทพมหานคร เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร

ระยะเวลาดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีระยะเวลาในการดำเนินการ คือ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 (ระหว่างวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ถึง วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553)

คำถามการวิจัย

การสร้างเสริมความรับผิดชอบของนักเรียน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีแนวทางและผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร

นิยามศัพท์เฉพาะ

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรับผิดชอบด้านการเรียนของนักเรียน ซึ่งพิจารณาจากองค์ประกอบ 5 ประเภท ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมในการเรียนและปฏิบัติงาน คือ นักเรียนมีความรับผิดชอบในการเตรียมความพร้อม รู้จักการจัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนและหนังสือมาจากบ้านกับในชั่วโมงเรียน สนใจฟังคำสั่งพร้อมปฏิบัติตามคำสั่งของครูทันที
2. การเอาใจใส่ต่อการเรียน คือ นักเรียนมีความเอาใจใส่ต่อการเรียน มาเรียนอย่างสม่ำเสมอ ปฏิบัติงานต่าง ๆ ด้วยความตั้งใจ ทำการบ้านเสร็จเรียบร้อยก่อนออกไปเล่น
3. ความขยันอดทนเรียน คือ นักเรียนมีความขยันอดทนเอาใจใส่ในการเรียน ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความพยายามและตั้งใจ มีความอดทนตั้งใจฟังเวลาครูอธิบายหรือสอน
4. ความพยายามปรับปรุงแก้ไขแบบฝึกหัด คือ นักเรียนมีความพยายามในการปรับปรุงแก้ไขและรับผิดชอบในการทำแบบฝึกหัด เมื่อพบข้อบกพร่องได้พยายามนำไปแก้ไขให้ถูกต้องและปฏิบัติตามคำแนะนำของครูกับผู้ปกครองด้วยความเต็มใจ
5. ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตรงเวลา คือ นักเรียนมีความรับผิดชอบส่งการบ้านแบบฝึกหัดและงานต่าง ๆ ตรงเวลา

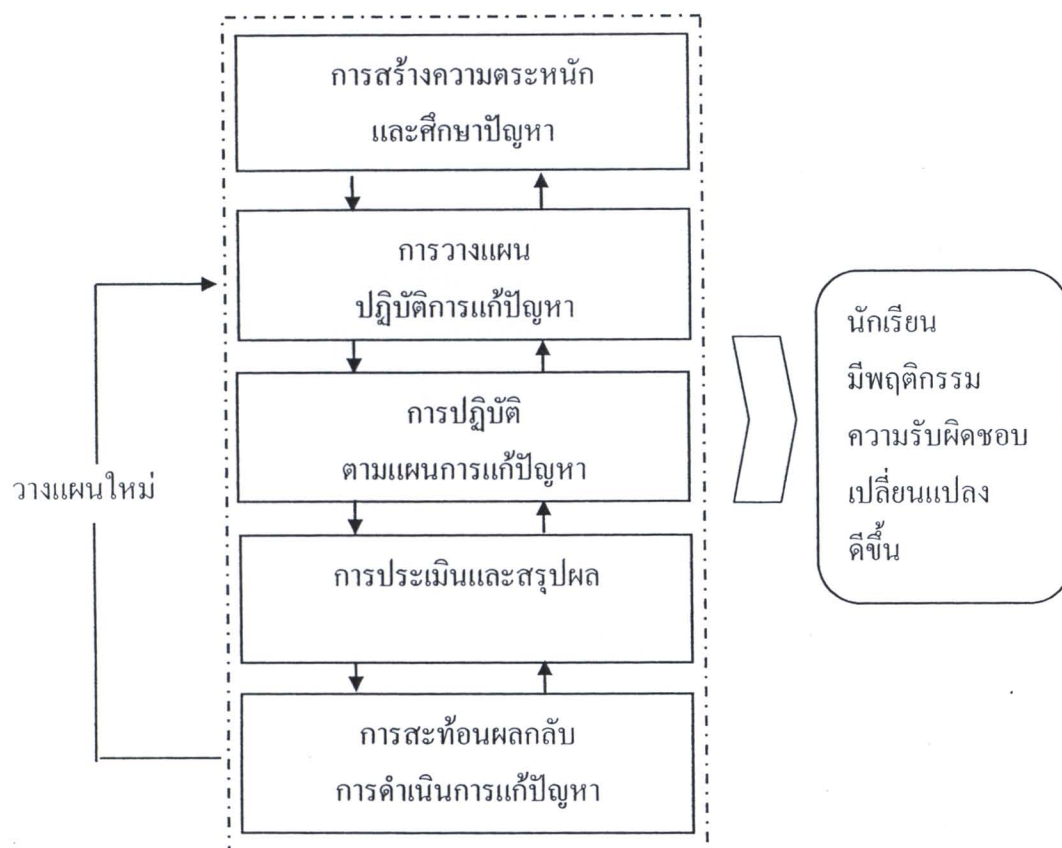
การมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมความรับผิดชอบ หมายถึง กลุ่มบุคคลซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร โรงเรียน ครู และผู้ปกครอง เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความตระหนักและศึกษาปัญหา

วางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา ปฏิบัติตามแผนการแก้ปัญหา ประเมินและสรุปผลการประเมิน และสะท้อนผลกลับการดำเนินการแก้ปัญหา เพื่อร่วมกันดำเนินการสร้างเสริมความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมีนบุรี กรุงเทพมหานคร

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การเรียนรู้จากประสบการณ์และความร่วมมือ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างเต็มศักยภาพจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในการศึกษาครั้งนี้ผู้ที่มีส่วนร่วม ประกอบด้วย ผู้บริหาร โรงเรียน ครู และผู้ปกครอง โดยดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน 5 ขั้นตอนดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การสร้างความตระหนักและศึกษาปัญหา
- ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนปฏิบัติการแก้ปัญหา
- ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติตามแผนการแก้ปัญหา
- ขั้นตอนที่ 4 การประเมินและสรุปผลการประเมิน
- ขั้นตอนที่ 5 การสะท้อนผลกลับการดำเนินการแก้ปัญหา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมความรับผิดชอบต่อ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมินบุรี กรุงเทพมหานคร